

ПРЕТРЕСНОМ ВЕЋУ III МКСЈ

Судије: судија Jean-Claude Antonetti, председавајући,
судија Mandiaye Niang,
судија Flavia Lattanzi.

Секретар: John Hocking

Датум: 20. новембар 2013. године

Поднесак број 513.

Т У Ж И Л А Ц

против

проф. др ВОЈИСЛАВА ШЕШЕЉА

МИШЉЕЊЕ ПОВОДОМ ОДЛУКЕ ПРЕТРЕСНОГ ВЕЋА III О НАСТАВКУ ПОСТУПКА

Тужилац Amicus Curiae
Mathias Marcussen

Оптужени
Проф. др Војислав Шешељ

Стручни тим који помаже одбрану

Зоран Красић
Дејан Мирковић
Милан Терзић
Немања Шаровић
Вјерица Радета
Јадранко Вуковић
Мирољуб Игњатовић
Наташа Јовановић
Петар Јојић
Љиљана Михајловић
Огњен Михајловић
Филип Стојановић

Поднесак број 513.

МИШЉЕЊЕ ПОВОДОМ ОДЛУКЕ ПРЕТРЕСНОГ ВЕЋА III

О НАСТАВКУ ПОСТУПКА

I. Увод

Оптужница против проф. др Војислава Шешеља подигнута је 14. фебруара 2003. године (предмет бр. ИТ-03-67) у вези са догађајима из периода од „1. августа, или око тог датума, 1991. године” до „барем септембра 1993. године”. Шешељ је 24. фебруара 2003. године отпутовао у Холандију, а ухапшен је одмах по слетању на аеродром у Амстердаму и спроведен у притворску јединицу Међународног кривичног суда за бившу Југославију (у даљем тексту МКСЈ).

II. Изузеће судије Фредерика Хархофа из предмета ИТ-03-67

1. Др Војислав Шешељ је 9. јула 2013. године поднео захтев за изузеће судије Фредерика Хархофа из предмета који се против њега води пред МКСЈ због очигледне пристрасности и јавно изнетог става да свако ко је оптужен пред МКСЈ, мора бити и осуђен. Комисија МКСЈ, такозвани панел-судија, одлучила је, 28. августа 2013. године, да судија Хархоф буде изузет из суђења у предмету бр. ИТ-03-67. Судија Хархоф је поднео захтев да се преиспита одлука о његовом изузећу. Интересантно је да су, супротно сопственим прописима, захтев за преиспитивање те одлуке тражили и тужилаштво Трибунала и преостале судије већа Жан Клод Антонети и Флавија Латанци. Преостале судије су се на тај начин отворено ставиле на страну изузетог судије Хархофа. Комисија је 7. октобра 2013. године одбацила те захтеве, а одлука о изузећу судије Хархофа је остала на снази.

2. Судија Кармел Агијус, вршилац дужности председника МКСЈ, донео је 3. септембра 2013. године Налог након одлуке већа да се изузме судија Хархоф. Овим налогом судија Агијус је одложио именовање другог судије уместо судије Хархофа, сматрајући да је „примерено да се именовање судије који ће одлучивати уместо судије Фредерика Хархофа одложи до тренутка док ми преостале судије већа (i) поднесу извештај, након што су се консултовали с оптуженим по питању да ли да се понови претрес или да се настави с поступком; и (ii) одлуче, уколико се оптужени не сагласи с наставком поступка, да ли да и поред тога наставе с поступком уз учешће судије који ће заменити изузетог судију.” Судија Агијус је констатовао да се правило 15 Правилника не бави утицајем на предмет замене судија и да: „Узимајући у обзир да, мада је овај предмет у одмаклијој фази него што предвиђају правило 15бис(Ц) и правило 15бис(Д) Правилника и не може се, прецизно говорећи, окарактерисати као започето суђење у интересу транспарентности и правичности, поступак применљив на основу правила 15бис(Ц) и правила 15бис(Д) Правилника би на њега требало да буде примењен мутатис мутандис.” У овом налогу судија Агијус још наводи: „Узимајући у обзир да правило 15бис(Ц) предвиђа консултације с

оптуженим по питању да ли треба поновити претрес или наставити поступак тамо где је прекинут, и да су преостале судије већа у најбољем положају да обаве такву консултацију због тога што су упознати с предметом и због свог дуготрајног односа с оптуженим.” Уместо да поступи по налогу судије Агијуса, што им је обавеза, преостале судије већа Жан Клод Антонети и Флавија Латанци поднели су 3. септембра 2013. године Захтев за хитно појашњење одлуке комисије за изузеће Хархофа. Преостале судије су се на овај начин придружиле тужилаштву, које је 28. августа 2013. године поднело захтев да се одлука комисије поново размотри.

3. Пошто преостале судије нису поступиле по налогу вршиоца дужности председника МКСЈ, судије Агијуса, он је 31. октобра 2013. године издао Налог о именовану судије на основу правила 15. Судија Агијус, између осталог, у овом налогу наводи: „Подсећајући на налог који сам издао 3. септембра 2013. године, којим сам на основу правила 15(Б)(ii) Правилника одложио извршење одлуке о именовану другог судије да решава уместо судије Фредерика Хархофа и, примењујући правило 15бис Правилника мутатис мутандис, затражио од преосталих судија већа које решава по овом предмету да: (i) ми поднесу извештај, након што су се консултовали с оптуженим по питању да ли да се понови претрес или да се настави с поступком: и (ii) одлуче, уколико се оптужени не сагласи с наставком поступка, да ли да и поред тога наставе с поступком уз учешће судије који ће заменити изузетог судију.” Примећујући да се судије Антонети и Латанци не слажу са применом правила 15бис Правилника мутатис мутандис, судија Агијус у свом налогу даље каже: „Узимајући у обзир да је, мада су по мом мишљењу интереси правичности и транспарентности заиста боље заштићени применом режима предвиђеног правилом 15бис Правилника и да се то правило може правилно применити мутатис мутандис, на крају на судијама које решавају по овом предмету да одлуче да ли ће се суђење даље наставити,” и додаје: „Наглашавајући, међутим, да по мом мишљењу, судије које решавају у овом предмету треба да консултују оптуженог по питању да ли треба поново обавити претрес у предмету или наставити поступак са новоименованим судијом.”

4. Дакле, у оба своја налога судија Агијус је нагласио да судије треба да консултују оптуженог о томе да ли је потребно поново обавити претрес у предмету др Шешеља или наставити поступак са новоименованим судијом. Ови налози очигледно не обавезују судије Антонетија и Латанци, који су као председавајући судија и члан већа пет година учествовали у кршењу основних људских и процесних права Војислава Шешеља. То су наставили и 13. новембра 2013. године када су, заједно са судијом Нијангом, донели Одлуку којом се стране у поступку позивају да доставе своје мишљење о наставку поступка. Они су одбили да поступи по налогу судије Агијуса, који је изричито тражио од њих да обаве консултације са оптуженим. Консултације подразумевају дијалог са оптуженим и то јавно, на статусној конференцији. Став да се статусне конференције не одржавају, односно да није пракса да се одржавају, у периоду од изношења завршне речи до изрицања пресуде је неприхватљив и у супротности са правилом 65бис(А) Правилника, којим је предвиђено да: „Претресно веће или судија претресног већа морају сазвати статусну конференцију у року од 120 дана од првог ступања оптуженог пред суд, а после у размацима од највише 120 дана од последње статусне конференције: (i) да би се организовале консултације међу странама како би се осигурала експедитивност суђења; (ii) да би се установило стање у предмету и оптуженом омогућило да покрене питања у вези са предметом, укључујући душевно и физичко стање оптуженог”. Неодржавање статусне конференције је, дакле, могуће ако се на изрицање пресуде чека до четири месеца, али Војислав Шешељ пресуду чека већ скоро 18 месеци са потпуном неизвесношћу када ће она евентуално бити изречена. Осим тога, у овом моменту је потпуно неизвестан статус процеса и о томе може да се расправља искључиво на јавној седници. Овакво замешатељство судског већа, потпуно ван очију јавности, било би још једно у низу кршења Шешељевих основних права пред МКСЈ. Судије Антонети, Латанци и новоизабрани судија Нијанг имају обавезу да, након консултација са Војиславом Шешељем, о тим консултацијама извести судију Агијуса и да након тих консултација, а не достављеног мишљења, донесу одлуку о даљем току поступка. Судије Антонети и Латанци су показали невероватну пристрасност у односу на изузетог судију Хархофа.

Они су без икаквог правног основа стали у његову одбрану и тражили да се он врати у предмет Војислава Шешеља, па се поставља логично питање да ли и они, попут изузетог судије Хархофа, заступају тезу да свако ко је оптужен пред МКСЈ мора бити и осуђен, односно, да ли су они и пре пет година, када је започео претресни поступак против др Шешеља, знали да ће га осудити без обзира на доказни поступак. Да ли су већ тада одредили и висину казне? У одбрану Хархофа посебно је стао судија Антонети, који мисли да би можда требало покренути поступак и против оних који су објавили писмо судије Хархофа на основу којег је елиминисан из Шешељевог предмета. Дакле, према мишљењу судије Антонетија није одговоран Хархоф, који је признао да он у ствари не признаје презумпцију невиности, већ неко ко је то објавио. Ако је и од Антонетија, много је.

5. С обзиром на чињеницу да је изузети судија Хархоф био члан претресног већа у току целог претресног поступка који се пред МКСЈ води против Војислава Шешеља, јасно је да се овај поступак уопште више не може наставити. Судија Хархоф је учествовао у доношењу свих одлука претресног већа, па је свака радња у току поступка ништавна. Није он изузет само у поступку изрицања пресуде, па да се олако може закључити да у том делу процеса може неко да га замени. Његова пристрасност је неспорно утврђена у предмету ИТ-03-67 и Комисија МКСЈ је усвојила захтев професора Шешеља за његово изузеће. Логично је да Хархофова пристрасност није настала у време подношења захтева за његово изузеће, нити у моменту доношења одлуке о његовом изузећу. Утврђена пристрасност судије Хархофа не може се елиминисати заменом пристрасног судије неким другим судијом. Његова пристрасност је свакако утицала и на преостале чланове већа. Вероватно су и нека изузета мишљења у току поступка била испровоцирана његовом неспорном пристрасношћу којом он јесте или је могао инфицирати и преостале судије у већу. Јавним објављивањем свог става о оптуженима пред МКСЈ Хархоф није испољио тренутну пристрасност, већ свој став који га чини пристрасним судијом. Јасно је да је целокупан ток поступка вођен пред пристрасним судијом и да је такав судија битно утицао на извођење доказа током поступка. Најбољи доказ да је судија Хархоф развијао пристрасност и код преосталих судија је чињеница да су они потпуно неосновано, иако нису странка у поступку, стали у његову одбрану и тражили да се он врати у веће. Зато постоји разумна сумња у то да и преостале судије у већу могу непристрасно и правично даље одлучивати у предмету против Војислава Шешеља.

III. Именовање судије Мандиаје Нијанга

6. Вршилац дужности председника МКСЈ Кармел Агијус донео је 31. октобра 2013. године одлуку о именовању новог судије Мандиаје Нијанга уместо изузетог судије Хархофа. Правно је немогућа ситуација да се нови судија аутоматски укључи у процес и да учествује у доношењу пресуде. Судија Нијанг није учествовао у процесу ни један једини дан. Није учествовао у испитивању ниједног сведока. Не може у доношењу пресуде учествовати судија који није испитивао сведоке. Судија мора да поставља питања сведоку, да прати ток сведочења, понашање сведока, начин сведочења и да и на основу тих спољних ефеката доноси закључак о веродостојности сведочења. Када би се дозволило да се судија Нијанг укључи у процес у предмету Војислава Шешеља, потпуно би се девалвирао институт сведока у међународном кривичном праву. Судија Нијанг није прочитао доказе из списка предмета, није прочитао поднеске у предмету и одлуке које су у току поступка донете, а ни интерлокуторне одлуке које су поводом њих доношене у току поступка. Судија Нијанг није могао да прочита ни транскрипт предмета и све то не би могао прочитати ни за годину дана; можда би евентуално могао да се прикључи преосталим судијама већа ако би била донета одлука о понављању поступка против Војислава Шешеља.

7. Судија Нијанг је прилично лакомислено прихватио одлуку да буде новоизабрани судија у предмету Шешељ. Или је то можда урадио потпуно свесно, у намери да, као и све судије у предмету Војислава Шешеља, настави да крши његова гарантована људска и процесна права. То је и могући разлог због којег је прихватио да заједно са судијама Антонетијем и Латанци учествује у доношењу одлуке којом се стране у поступку позивају да доставе своје мишљење о

наставку поступка, уместо јавних консултација са оптуженим, како је захтевао судија Агијус као вршилац дужности председника МКСЈ у овом предмету.

Осим тога, судија Нијанг ни физички не може испунити обавезе које је преузео. Он је од 6. новембра 2013. године у жалбеном већу у предмету Поповић и остали и не може се упознати ни са списима тог предмета, који је веома обиман и обухвата пет оптужених лица, а изрицање другостепене пресуде у предмету Поповић и остали планирано је половином 2014. године.

8. Судија Агијус је налозима од 3. септембра и 31. октобра 2013. године инсистирао на примени правила 15бис Правилника мутатис мутандис у поступку који се води против Војислава Шешеља, „узимајући у обзир да се правило 15 Правилника не бави утицајем на предмет замене судије, нити наводи било какву процедуру коју треба користити у случају такве замене.” Судија Агијус је добро приметио да је правило 15 Правилника штуро и да његова примена не решава проблем који је дугогодишњим злоупотребама поступка настао у предмету ИТ- 03-67. Правило 15бис мора се аутоматски применити мутатис мутандис у интересу правде и правичности. Правило 15бис(Ц) прописује: „Ако судија из било ког разлога више не може да учествује у већ започетом суђењу током раздобља које ће вероватно дуже трајати, преостале судије тог већа ће о томе обавестити председника, који може именовати другог судију за тај предмет и наложити или понављање претреса или наставак поступка тамо где је прекинут. Међутим, након што су одржане уводне речи предвиђене правилом 84 или након што је почело извођење доказа предвиђено правилом 85, наставак поступка може се наложити само уз пристанак свих оптужених, осим у случајевима из ставова (Д) и (Г).” Сваки правник ће закључити да је примена овог правила мутатис мутандис једино правно исправна и логична и да би све друго било злоупотреба поступка. С обзиром да у случају Шешељ нема више оптужених, наставак поступка може се наложити само уз његов пристанак. Правило 15бис(Д) прописује: „...Ако против одлуке да се поступак настави с новим судијом не буде изјављена жалба или ако жалбено веће потврди ту одлуку, председник у постојећи састав именује судију који, међутим, може постати члан већа тек након што потврди да се упознао са списом поступка...” Примена правила 15бис мутатис мутандис је и гарант јавности поступка, јер ова одредба управо указује на неопходност учешћа окривљеног у поступку именовања новог судије и то након јавних консултација са оптуженим. Именовање судије Нијанга у веће без претходно испуњених услова из правила 15бис и евентуално одређивање наставак поступка било би потпуно негирање транспарентности и правичности. Ако нека правна ситуација није прецизно предвиђена одређеним правним правилом, правна теорија и пракса упућују на примену мутатис мутандис правила којим се та ситуација најприближније регулише, па и ово указује на неопходност примене правила 15бис у поступку именовања новог судије у предмету Војислава Шешеља.

9. Потпуно је јасно да се поступак пред МКСЈ против др Војислава Шешеља не може наставити на иоле правичан начин и да је једини правно могућ излаз из ове ситуације да се поступак одмах обустави и да се професор Шешељ пусти на слободу. Новоименовани судија никако не би смео да прихвати да учествује у тој фарси у којој би се његово присуство у већу састојало само у писању и изрицању пресуде, јер судија пред којим није изведен ниједан доказ не може имати став о предмету. Судија Нијанг би могао бити члан већа пред којим би се поновио цео доказни поступак, али у предмету Шешељ и то би било грубо гажење међународног процесног права, јер ни до сада не постоји ниједно правно ваљано објашњење којим би се могао оправдати једанаестогодишњи притвор за који не постоји јавни интерес. Ако не постоји јавни интерес, онда је логично да постоји неки невидљиви интерес који наводи на закључак да се против Шешеља води дугогодишњи политички процес у току којег су му прекршена сва људска и процесна права.

IV. Кршења основних људских и процесних права др Војислава Шешеља

10. Против проф. др Војислава Шешеља оптужница је подигнута 10 година касније у односу на период на који се оптужница односи и за који се не може прецизно утврдити ни када

почиње, ни када се завршава. Ово је политичка оптужница, што је потврдила и бивши главни тужилац МКСЈ Карла дел Понте, која је у својој књизи „Госпођа тужилац“ из 2008. године објавила да је тадашњи премијер Србије Зоран Ђинђић од ње тражио да оптужи Шешеља. Карла дел Понте је признала: „Ђинђић је у вези Шешеља имао само једну молбу: 'Водите га и не враћајте га више'". Иако је од почетка било јасно да је реч о политичкој позадини оптужнице, да је оптужница неозбиљно и непрофесионално написана, др Шешељ је отишао у Хаг а кршење његових процесних права започето је већ на амстердамском аеродрому. Професор Шешељ је одмах ту ухапшен и спроведен у притворску јединицу МКСЈ на основу налога о притвору Претресног већа II од 26. фебруара 2003. године, али му никада није уручена одлука о датуму почетка притвора, ни о основу продужетка притвора који траје скоро 11 година, очигледно без ваљаног правног основа. Јасно је да је у овом случају реч о произвољном и ненормалном, у најбољем случају неубичајеном притвору, мотивисаном политичким разлозима. Овако произвољним и правно неутемељеним трајањем притвора судије МКСЈ прекршиле су Европску конвенцију о заштити људских права и основних слобода, која у члану 5, став 1. предвиђа услове под којима се може ограничити право на слободу. То је могуће „на основу пресуде надлежног суда, неизвршења судске одлуке, да би се предупредило извршење кривичног дела или бекства по његовом извршењу, код лишења слободе малолетног лица, или да би се спречило ширење заразних болести, као и да би се омогућила депортација или екстрадиција”. Очигледно је да се ниједан од наведених случајева не може применити на др Војислава Шешеља. Сваком човеку, па и Војиславу Шешељу право на слободу гарантује и Међународни пакт о грађанским и политичким правима, који у члану 9, став 1 предвиђа да „нико не може бити лишен слободе осим из разлога и сходно поступку који је предвиђен законом”. Ово ограничавање слободе ипак има ограничење у ставу 3 истог члана, који прописује да „свако лице које је ухапшено или притворено због кривичног дела мора у разумном року да буде осуђено или ослобођено”. И Конвенција Заједнице независних држава из 1955. године гарантује право на суђење у разумном року и у члану 6, став 1. ове конвенције предвиђено је да „свако има право при разматрању његовог случаја на праведан и јавни претрес у оквиру разумног рока.” И Универзална декларација УН пружа заштиту од произвољног притвора. Уосталом, и члан 21 Статута МКСЈ у ставу 4(ц) предвиђа да оптужени „има право да му се суди у разумном року.” Очигледно је да се у процесу који се води против проф. др Војислава Шешеља пред МКСЈ не води рачуна о обавезујућим актима и да се судије понашају као да ови међународни акти и не постоје, а њихово понашање у процесу је злоупотреба посла којим се баве.

11. Члан 21 Статута МКСЈ регулише права оптуженог и у ставу 4(д) прописује, између осталог, право оптуженом „да му се суди у његовом присуству и да се брани лично или путем правног заступника по властитом избору; да се, ако нема правног заступника, обавести о том праву; те да му се, кад год то захтевају интереси правде, додели правни заступник, а да он при том не сноси трошкове одбране ако за то нема довољно средстава.”

Судије Хашког трибунала покушале су да Војиславу Шешељу, доктору и професору права, ускрате ово неприкосновено право. Судије у Трибуналу су чиниле све да Шешељу укину право на одбрану, односно да то гарантовано право контролишу наметањем адвоката мимо његове воље. Војислав Шешељ је од почетка био изричит у ставу да се брани лично и настојање судија да то осујете је несхватљиво. Интереси правде нису захтевали укидање права професору Шешељу да се сам брани. Интерес правде је да оптужени мора бити властан да сам процени да ли је за њега боље да се брани сам или да ангажује браниоца. Нико у његово име о томе није могао да одлучује. Уосталом, и Европска конвенција предвиђа право оптуженог да се сам брани. У случају Војислава Шешеља ово право никако није смело да се доводи у питање и због чињенице да је реч о универзитетском професору чије образовање превазилази образовање свих других учесника у поступку.

Ни правна регулатива ни објективне околности нису спречиле судије МКСЈ да Шешељу ипак наметну адвоката. Мимо његове воље, за браниоца су му одредили адвоката из Велике

Британије Дејвида Хупера. Војислав Шешељ никада није пристао чак ни да разговара са тим адвокатом. Међународно гарантовано право да се брани сам, као и друга универзална права, на најгрубљи могући начин су погажена у случају Војислава Шешеља и он је одлучио да учини све да му та права буду призната. Да би остварио своја основна људска и процесна права, др Шешељ је морао да штрајкује глађу. Штрајковао је од 10. новембра до 8. децембра 2010. године. У току штрајка смршао је 28 килограма и био на ивици смрти. Шешељ је на овај штрајк био натеран због грубог кршења његових права и упорног одбијања судија да му омогуће право на одбрану. Вест о одлучном отпору др Шешеља хашком безакоњу проширила се целом планетом и том темом бавили су се правни стручњаци широм света. Чак је и Савет безбедности Уједињених нација расправљао о овој крајњој мери заштите сопствених интереса на коју је Војислав Шешељ био принуђен.

12. Статут МКСЈ у члану 21, став 4(а) гарантује оптуженом „да буде правовремено и детаљно обавештен, на језику који разуме, о природи и разлозима оптужбе.” И за ово међународно признато и гарантовано право Војислав Шешељ је морао да се бори као нико до тада. Ускраћивање права да се у поступку пред МКСЈ брани на српском језику, језику који једино разуме, такође је било један од разлога због којих је морао да штрајкује глађу и угрози сопствени живот. Наиме, у току претпретресног поступка Шешељу је достављена огромна количина докумената на језику који он не разуме, као и велики број дискова на којима су наводно били садржани документи за обелодањивање. Као врстан правник, знао је да му се на овај начин ускраћују основна процесна права и није на то пристао. Инсистирао је да му се целокупан материјал за обелодањивање достави на српском језику и написан на папиру. Упорност судија МКСЈ и истрајавање у кршењу Шешељевих права отерали су Војислава Шешеља у замало кобни штрајк глађу. Судије се нису обазирале на право оптуженог да му се мора омогућити право увида у све списе предмета. Из овога недвосмислено произлази закључак да, ако се поступак води на језику који оптужени не разуме, сви списи предмета морају бити преведени и достављени оптуженом у писаном облику. Ово право је оптуженом гарантовано чланом 3 Европске конвенције о независном и непристрасном суду, чланом 6 Европске конвенције о заштити људских права, чланом 14 Међународног пакта о грађанским и политичким правима, па чак и Статутом МКСЈ.

13. Према свим прописима у међународном праву којима се регулише кривични процес, за датум почетка суђења сматра се дан изношења уводне речи тужилаштва, што је у процесу који се пред МКСЈ води против др Војислава Шешеља 7. новембар 2007. године. Први сведок тужилаштва саслушан је 11. децембра 2007. године и у МКСЈ то је дан почетка суђења. Ово „правно правило” у процесно право је увео председавајући судија Жан Клод Антонети са очигледном намером да скрене пажњу са чињенице да тужилаштво није испунило обавезу о обелодањивању имена заштићених сведока. Иако је од доласка Војислава Шешеља у Хашки трибунал до почетка суђења прошло скоро пет година, суђење је почело без претходно испуњених процесних услова, што недвосмислено указује да је неоснована оптужница поднета без ваљаних доказа, односно да је реч о нарученој политичкој оптужници. Тужилаштво је најпре поднело оптужницу, па тек онда „прионуло” на прикупљање доказа, и то им очигледно није добро ишло. Војиславу Шешељу пре почетка суђења нису обелодањени сви докази, поготово не докази поверљиве природе. Тужилаштво је најављивало обелодањивање око 400.000 страна разних докумената и то је морало бити достављено пре почетка суђења и то на српском језику, у писаном облику и на папиру. Тужилаштво је покушало да тај материјал Шешељу достави на енглеском језику и у електронској форми, што је био један од разлога за изнуђени штрајк глађу којем је др Шешељ прибегао да би заштитио своја права. Пре почетка суђења тужилаштво није обелоданило поверљиве делове извештаја вештака, што је оптуженог аутоматски ставило у неравноправан положај са тужилашвом. Тужилаштво је било у обавези и да 30 дана пре почетка суђења др Војиславу Шешељу достави имена заштићених сведока како би могао да се припреми за њихово сведочење и унакрсно испитивање. Чињеница да тужилаштво није испунило ниједан од наведених услова иде у прилог тврдњи да су судије свесно и намерно др Шешеља ставиле у неравноправан положај у односу на хашко

тужилаштво.

14. Осим кршења Статута МКСЈ и свих могућих у међународном праву познатих и признатих аката о заштити људских права, на штету Војислава Шешеља кршена су и општа правна правила позната још од римског права. У поступку против Шешеља грубо је прекршено правило да ретроактивна примена правног акта не може бити на штету оптуженог. Годину дана пре почетка суђења др Шешељу Хашки трибунал је мењао одредбу правила 92 Правилника о поступку и доказима и увео вештачку квазиодредбу 92тер, која регулише друге случајеве прихватања писаних изјава и транскрипата и гласи: „(А) претресно веће може прихватити, делимично или у целости, сведочење у облику писане изјаве или транскрипта сведочења тог сведока датог у поступку пред Међународним судом, под следећим условима: (i) да је сведок присутан у судници, (ii) да је сведок на располагању за унакрсно испитивање и евентуално испитивање од стране судија, (iii) да сведок потврди да писана изјава или транскрипт тачно одражава оно што је он рекао у изјави и што би изјавио у случају испитивања. (Б) Сведочење прихваћено у складу са ставом (А) може укључивати доказе којима се доказују дела и понашање оптуженог за које се он терети у оптужници.” Судско веће је инсистирало на примени правила 92тер без обзира на његову ретроактивност и прихватило предлог тужилаштва за увршћивање у списе предмета изјава сведока без могућности Војислава Шешеља да их унакрсно испитује. Сведоци које др Шешељ није могао испитивати *viva voce* нису жртве већ инсајдери, саучесници којима су представници тужилаштва изнудили изјаве под претњом да ће и против њих подићи оптужнице ако не прихвате услове тужилаштва. У току испитивања ових сведока и узимања наводно њихових изјава није био присутан ни Војислав Шешељ, нити било ко други из његовог стручног тима а то није сметало судијама да такве изјаве уврсте у списе, као и нека документа која нису помињана у судници. Искуство са доказано лажним сведоцима тужилаштва још више доводи у сумњу примену правила 92тер. Др Војислав Шешељ је почетак суђења чекао у притвору скоро пет година и јасно је да је то тако због тога што тужилаштво није било у стању да прибави доказе за своју унапред, без доказа сачињену оптужницу, па су зато прибегавали најгрубљим кршењима његових права и ад хок „смишљању” правила којима би могли поткрепити оптужницу. Основни проблем је у томе што су судије биле на тужилачкој страни, не обазирјући се на то како и колико газе основна људска и процесна права оптуженог.

15. Комитет за људска права Уједињених нација усвојио је закључак да поступак који се води без присуства јавности не може бити независан ни непристрасан. Увођење заштите сведока када за то не постоји ниједан оправдани разлог наводи на сумњу да суд и тужилаштво могу у договору са заштићеним сведоком оптужити, а касније и осудити оптуженог под плаштом заштите сведока којем наводно прети опасност од оптуженог. Члан 21, став 2. Статута МКСЈ регулише јавност суђења и прописује: „Приликом решавања по оптужбама против оптуженог, он има право на правично и јавно суђење, уз оградe предвиђене чланом 22 Статута, а члан 22 предвиђа: „Међународни суд у својим правилима о поступку и доказима осигурава заштиту жртава и сведока. Заштитне мере обухватају, поред осталог, вођење поступка *in camera* и заштиту идентитета жртве”.

У процесу који се пред МКСЈ води против проф. др Војислава Шешеља саслушан је 81 сведок. Више од половине сведока саслушано је под заштитним мерама (измењен лик и глас) или уз потпуно искључење јавности, иза затворених врата. Од подизања монтиране оптужнице против Војислава Шешеља није се појавио ни трачак сумње у евентуалну угроженост неког од сведока који су се појавили или су били предвиђени да сведоче у предмету Шешељ. Ни др Војислав Шешељ, ни било ко од чланова Стручног тима који помаже припрему одбране Војислава Шешеља, нити иједан члан Српске радикалне странке никада нису ни посредно ни непосредно упутили било какву претњу неком сведоку, па је несхватљиво зашто је већина сведока сведочила под мерама заштите и зашто је претресно веће на тај начин озбиљно угрозило јавност суђења. Са друге стране, представници тужилаштва су изјаве сведока оптужбе обезбеђивали под веома сумњивим околностима. Истражитељи Хашког

трибунала су до изјава долазили претњама, уценама, подмићивањима и другим врстама притисака. Потенцијалним сведоцима претили су подизањем оптужнице против њих ако не пристану да сведоче против др Војислава Шешеља, уцењивали су их члановима њихових породица, нудили новац и пресељење у треће земље. Изјаве су узимали под стравичном тортуром, разговор би трајао по неколико сати непрекидно, под јаким светлима и увек без присуства адвоката. Потенцијални сведоци су као своје потписивали изјаве које нису биле ни налик ономе што су у току разговора износили. Није им било дозвољено да прочитају текст који су морали да потпишу. Све ово је Војислав Шешељ доказао у току процеса. Доказао је да су најмање 55 сведока тужилаштва били лажни сведоци. За анале је изјава једног од сведока који је у току сведочења изјавио да је од тужилаштва на кућну адресу добио написан текст наводно његове изјаве коју је само требало да потпише и врати тужилаштву.

16. Деветнаест сведока тужилаштва је добровољно прешло на страну одбране. Сви они су самоиницијативно дали и судски оверили изјаве о томе под каквом су тортуром били присиљавани да прихвате да буду сведоци тужилаштва против Војислава Шешеља. Многи од њих су о томе говорили јавно на конференцијама за новинаре и у интервјуима које су давали медијима у Србији. Очигледно је, дакле, да сведоци нису били угрожени од Војислава Шешеља, већ од хашког тужилаштва и да је сведочење уз заштитне мере било потпуно без основа, те да представља најгрубље кршење права оптуженог на правично и јавно суђење. Право на јавност суђења гарантовано је и чланом 6, став 1. Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода, који недвосмислено прописује да „свако има право на праведну и јавну расправу” и да се јавност „може искључити из целог или дела суђења, у интересу морала, јавног поретка или националне безбедности у демократском друштву, ако то захтевају интереси малолетника или заштита приватног живота странака.” Понашање др Шешеља према сведоцима током сведочења, увиђавност према сведоцима-жртвама и уопште однос према поступку, као и садржај оптужнице показују да разлога за искључење јавности у складу са наведеном конвенцијом није било. Често и неосновано искључивање јавности у току поступка против Војислава Шешеља указује на самовољу судија и безобзирност у кршењу његових људских и процесних права и одсуство правичног суђења. Судије МКСЈ занемариле су и Међународни пакт о грађанским и политичким правима, и то члан 14, став 1, којим се прописује да „свако лице има право да његов случај буде расправљен правично и јавно”, али и „да се може наредити искључивање јавности за време трајања целе расправе или једног њеног дела у интересу морала, јавног реда или националне безбедности.” С обзиром да је неспорно да у случају Војислава Шешеља није било разлога, односно правног основа, за искључивање јавности, може се закључити да је основ за овако грубо гажење једног од основних права недостатак морала, нестручност или послушнички карактер судија претресног већа. Судије су морале да воде рачуна о интересу оптуженог и да се старају о његовим људским и процесним правима, што је у овом случају апсолутно изостало.

17. Кривично дело непоштовања суда није предвиђено Статутом МКСЈ, али правило 77 Правилника о поступку и доказима предвиђа да „вршећи своја инхерентна овлашћења, Међународни суд може прогласити кривим за непоштовање суда оне који свесно и хотимично ометају провођење правде.” Необјашњиво је, међутим, да неко ко је пред МКСЈ оптужен за најтежа кривична дела може одговарати за непоштовање суда, као што је необјашњиво и правно неприхватљиво да Правилник, као нижи правни акт, узурпира надлежност Статута као вишег правног акта. У случају Војислава Шешеља могуће је све што је у супротности са правном праксом и правничком логиком, без обзира што то на најгрубљи могући начин угрожава његова људска права. Дакле, без обзира на чињеницу да ово кривично дело није предвиђено Статутом МКСЈ, Војислав Шешељ је у досадашњем поступку чак три пута одговарао због непоштовања суда и против њега су вођени паралелни поступци пред Трибуналом.

18. Први поступак због наведеног непоштовања суда покренут је у јануару 2009. године и вођен је под ознаком ИТ-03-67-П77.2. Овај поступак фактички је вођен против књиге

професора Шешеља која је објављена у новембру 2007. године. У књизи су објављени јавни документи одбране који су претходно, у главном процесу, прихваћени као доказни материјал. У инкриминисаној књизи др Шешељ није објавио имена заштићених сведока, а ни шифре под којима су идентификовани пред МКСЈ. Интересантно је да књига због које је вођен кривични поступак против њеног аутора има 1200 страна и објављена је на српском језику, а за потребе тог квазипоступка на енглески језик је преведено свега 7% садржаја. Преведени делови књиге нису међусобно повезани и између тих делова је и по више стотина страница. Познато је да судије из овог поступка не знају ниједну реч српског језика и да им то није била препрека за изрицање драконске казне др Војиславу Шешељу. Иако нису имали појма шта пише у 93% књиге којој су фактички судили, хашке судије су у јулу 2009. године др Војиславу Шешељу изрекле казну од 15 месеци затвора због наводног непоштовања суда. Ову казну потврдило је и жалбено веће у предмету бр. 03-67-П77.2, што свакако није чудно, с обзиром на чињеницу да су судије Хашког трибунала показале да им није претерано стало до правде и правичности, што је својеврстан пораз савременог међународног права. Суђење као у „Процесу“ Франца Кафке! Интересантно је да и првостепена и другостепена пресуда, којима је др Шешељ осуђен на 15 месеци затвора у нелегалном процесу за непоштовање суда, имају и своју тајну верзију. Ово је прави правни скандал. Тајна пресуда! Овакав апсурд није предвиђен чак ни Статутом МКСЈ, а ни Правилником о поступку и доказима. Јавност пресуде гарантована је Међународним пактом о грађанским и политичким правима – у члану 14, став 1. предвиђено је: „Свака пресуда донета у кривичним или грађанским стварима биће јавна, осим ако интерес малолетника захтева да се поступа другачије или ако се расправа односи на брачне спорове или на старатељство над децом.“ Потпуно је јасно да у случају пресуде за непоштовање суда која је изречена др Шешељу нема ни говора о изузецима на основу којих би пресуда или њен део могли бити тајна. Међутим, када је у питању однос Хашког трибунала према Војиславу Шешељу, све је могуће. Било би право чудо да је било који део поступка био у складу са законом. Случај Шешељ пред МКСЈ, и када је у питању основни предмет и када су у питању предмети непоштовања суда, су школски пример како не сме да се поступа. Уобичајена је пракса да се у МКСЈ за Војислава Шешеља примењују двоструки стандарди. Шешељ је кажњен са 15 месеци затвора за дело за које се у МКСЈ изриче у просеку казна од два месеца. Дакле, дискриминација Војислава Шешеља је уобичајени начин поступања и никога у Трибуналу није брига што такву дискриминацију забрањују и Универзална декларација УН и Међународни пакт о грађанским и политичким правима и Европска конвенција о људским правима. Овакво понашање је доказ више да се против проф. Шешеља води политички процес који не признаје одредбе аката Међународног права које би морале да важе за све грађане на планети.

19. Дискриминација и кршење права Војислава Шешеља настављени су подизањем и друге оптужнице за непоштовање суда. У предмету ИТ-03-67-П77.3, који је покренут 2010. године, Шешељ је поново оптужен због наводног непоштовања суда и поново због књиге. Изгледа да време инквизиције није прошло у МКСЈ. Оптужен је јер је „посредно“ обелоданио информације које „могу“ идентификовати сведоке и на тај начин „створио непријатељску атмосферу“. И лаику је јасно да ови наводи не могу бити озбиљне правничке формулације и да овакве бесмислице не познаје савремено међународно право. Врхунац бесмисла је тврдња хашких тужилаца да је Војислав Шешељ објављивањем књиге „створио непријатељску атмосферу“ која угрожава сведоке одбране, односно Шешељеве сведоке. Из овако небулозних конструкција проистекла је судска одлука и казна за Шешеља у трајању од 18 месеци затвора. Да није трагично, било би смешно. Ово је за Риплија!

20. Иако, како је наведено, Статут МКСЈ не познаје кривично дело непоштовања суда, серија оптужби против др Шешеља је настављена. Покренут је и трећи поступак због наводног непоштовања суда; исто као и претходна два квазипоступка. Само, сада нису биле спорне књиге, већ интернет-сајт Војислава Шешеља и оптужба да са сајта није уклонио „разна документа“ која се односе на претходни процес за непоштовање суда. Опет су ваљда била спорна документа објављена на интернет-сајту која угрожавају сведоке Шешељеве одбране. У питању је Шешељев сајт! Звучи невероватно, али истина је. Хашки тужиоци оптужили су

Шешеља да угрожава своје сведоке. Иначе, та „спорна поверљива” документа су заправо Шешељева књига за коју је већ био осуђен и која је објављена на сајту. У овом предмету, који се води под бројем ИТ-03-67-П77.4, Шешељу је изречена казна од две године затвора и то без саслушања иједног сведока. О „регуларности” овог поступка говори и податак да Војиславу Шешељу није омогућено ни присуство кејс менаџера у току суђења. Ниједан озбиљан правник не би разумео логику судија које су изрекле ову драконску казну, јер је у претходном поступку Војислав Шешељ већ кажњен за наводно непоштовање суда из истих разлога. Друга казна изречена је већ кажњеном Шешељу зато што са свог интернет-сајта није скинуо „спорна” документа.

21. Одуговлачење поступка против Војислава Шешеља пред Хашким трибуналом је толико очигледно да је неспорно да се против Шешеља пред МКСЈ спроводи невероватна тортура. Очигледно је да су судије потпуно свесне да је у питању политички процес, да су то прихватили и да су свесно у току поступка игнорисали обавезујуће акте међународног кривичног права. Зато је Шешељ у „привременом” притвору већ 11 година и то без правно ваљаног решења о одређивању притвора. Одуговлачењу су доприносили сви, и судије, и тужилаштво и секретаријат. Одуговлачење поступка последица је пробијања свих могућих рокова у обелодањивању доказног материјала, покушај наметања адвоката поред изричитог противљења оптуженог, неоправдано одуговлачење именовања правних саветника, одбијање финансирања одбране, повремена апсолутна забрана комуникације са спољним светом, прекидање поступка због квазипоступака за непоштовање суда, обезбеђивање сведока оптужбе након подизања оптужнице. Необјашњиво је да је од доласка др Војислава Шешеља у притворску јединицу до почетка суђења прошло четири године, осам месеци и четрнаест дана, односно 1694 дана. Од почетка суђења до завршетка извођења доказа оптужбе протекла је једна година, три месеца и четири дана, односно 454 дана. У овом периоду, по одлуци претресног већа, поступак је био прекинут у периоду од 11. фебруара 2009. године до 12. јануара 2010. године. Поступак против др Војислава Шешеља пред МКСЈ трајао је знатно дуже и од Нирнбершког процеса и од Макси процеса против Коза ностре.

22. О неозбиљности и неаргументованости монтиране оптужнице против др Војислава Шешеља најбоље говори податак да је оптужницом обухваћена Војводина, иако је општепозната чињеница да у овој српској покрајини није било ратних сукоба у периоду на који се односи оптужница. Интересантна је непрецизност и о периоду на који се оптужница односи, а у питању су „догађаји који су се одиграли од 1. августа, или око тог датума, 1991. године до барем септембра 1993. године.” Дакле, нико живи не може са сигурношћу да утврди који је то период у којем су се десили злочини који се стављају на терет Војиславу Шешељу. Али, који год период у оквиру наведеног да је у питању, у Војводини није било ратних дејстава ни масовног исељавања становништва. У оптужници је наведено: „Све време на које се односи оптужница, у Хрватској и у Босни и Херцеговини постојало је стање оружаног сукоба. Постојао је нексус између тог стања оружаног сукоба и злочина који су, како се овде наводи, почињени у Хрватској, Босни и Херцеговини и деловима Војводине у Србији.” Нексус, односно веза, нити је постојала, нити је тужилаштво успело то да докаже. Јасно је да је реч о произвољности која нема потврду ни у једном правном и политичком акту из тог времена. Ово и не чуди, када се зна да су све оптужбе против др Шешеља пред МКСЈ произвољне и злонамерне.

23. Извођење доказа тужилаштва окончано је 11. фебруара 2009. године, а изношење завршних речи започело је 20. марта 2012. године, након три године, један месец и девет дана, односно 1119 дана. Од изношења завршне речи до, из трећег покушаја утврђеног датума за изрицање пресуде, прошла је једна година, седам месеци и 10 дана, односно 580 дана. Ово најбоље показује да се у случају Шешељ није водило рачуна о неприкосновеном правном правилу о суђењу у разумном року. Нема логичног одговора на питање зашто се оволико непотребно одуговлачило са утврђивањем датума за изрицање првостепене пресуде. Да је првостепена пресуда изречена 30. октобра 2013. године, како је претресно веће првобитно одлучило, прошло би тачно 3900 дана од када је професор Шешељ у притворској јединици

МКСЈ. Изгледа да хашке судије не знају шта је сврха суђења у разумном року. Сврха је окончање правне несигурности у којој се неко лице налази због кривичне оптужбе која је против њега подигнута. Судије су се у случају Шешељ понашале као да нису читали прописе МКСЈ које су сами донели и којима се оптуженом гарантује право на суђење у разумном року, односно право на експедитивно суђење. Ово право сваком оптуженом на свету гарантују Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Конвенција Заједнице независних држава о правима и основним слободама човека, Повеља о основним правима у Европској унији, Америчка конвенција о људским правима, Афричка повеља о правима човека и народа, Европски суд за људска права, Скуп принципа Уједињених нација о заштити свих лица подвргнутих било ком облику притвора или затвора, као и сваки други акт међународног права. Чудно је да у МКСЈ не поштују ни УН, иако суде под њиховом заставом, јер да није тако, поштовали би принцип УН број 37, који предвиђа да „лице које је притворено и окривљено за извршење кривичног дела мора да буде изведено пред суд или други по закону надлежни орган одмах након хапшења. Ови органи треба да без икаквог одуговлачења одлуче о неопходности и законитости стављања у притвор. Нико не сме да буде стављен у притвор у току истраге или у очекивању суђења, сем на основу писменог налога надлежних органа власти”, или принцип 38. Скупа принципа УН о заштити свих лица подвргнутих било ком облику притвора или затвора, којим се истиче да „притворено лице које је окривљено за кривично дело треба да буде изведено на суђење у прикладно време или пуштено на слободу док чека суђење.” Судије МКСЈ су свесним одуговлачењем поступка против Војислава Шешеља показале да, оно што важи за све људе на свету, не важи и за Војислава Шешеља. Очигледно је да МКСЈ нема доказе против Шешеља и да му због тога ни после 11 година није изречена првостепена пресуда.

24. Приликом изрицања другостепене пресуде пред МКСП оптуженима Мугензију и Мугиранезу, мишљење је издвојио судија Патрик Робинсон. Коментаришући непотребно одлагање за припрему првостепене пресуде, судија Робинсон је изнео: „Следеће питање које треба размотрити је одговарајући правни лек за кршење права подносиоца жалбе на суђење без непотребног одлагања. У том смислу сам разматрао да ли би формално признање представљало довољан правни лек и донео сам закључак да не би. По мом мишљењу, Мугензи и Мугиранеза имају право на новчану накнаду.” Судија Робинсон је свој став поткрепио наводом случаја Калијели пред Жалбеним већем и навео: „У случајевима када су права оптуженог или осумњиченог била прекршена током периода његовог незаконитог притвора у очекивању изручења или суђења, члан 2 (3) (а) Међународне конвенције о грађанским и политичким правима прописује да `свако лице чија су права и слободe овом конвенцијом дефинисани и прекршени има право на делотворан правни лек, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која делују у званичном својству.` Делотворан правни лек је онај који је довољан да надокнади прекршена права, узимајући у обзир све релевантне околности, укључујући предмет, природу прекршеног права и фазу поступка у којој је право прекршено.” Како наводи судија Робинсон жалбено веће је предвиђало финансијску компензацију као облик делотворног правног лека само у ситуацијама где је, поред осталих прекршаја, оптужени био недопустиво притворен без да је био упознат са оптужницом против њега. Судија Робинсон је добро приметио да „ово није ништа друго него референца на захтев 9(5) Међународне конвенције о грађанским и политичким правима за `утуживо право на накнаду`. Ова одредба одражава правило међународног обичајног права и обавезујућа је је за Трибунал”, констатује судија Робинсон.

V. Тражено правно средство

У претходним деловима поднеска наведени су бројни примери кршења основних људских и процесних права проф. др Војислава Шешеља, као и непоштовање правила и прописа како предвиђа правило 5 Правилника о поступку и доказима. Свим овим кршењима права неспорно је проузрокована стварна штета оптуженом. Флагрантно кршење начела експедитивности указује на очигледну примену доктрине злоупотребе поступка, па се захтева обустављање кривичног поступка и хитно и неодложно пуштање др Војислава Шешеља на слободу, јер је очигледно да се поступак не може наставити на правичан начин. За насталу ситуацију

систематског кршења људских и процесних права не постоји друго одговарајуће процесно решење.

Осим тога, др Војислав Шешељ је због свих ових разлога претрпео и нематеријалну штету која се не може надокнадити само констатацијом о повреди његових права, већ и исплатом накнаде штете у износу од 12.000.000 евра.

(Урадили чланови стручног тима: Вјерица Радета, Милан Терзић, Немања Шаровић и Зоран Красић)

Проф. др Војислав Шешељ

Handwritten signature of Prof. Dr. Vojislav Šešelj in black ink, written in a cursive style.